

صلوات؛ کیفیت و فضیلت آن در منابع اهل سنت

کمال روحانی

دکترای زبان و ادبیات فارسی و مدرس دانشگاه‌های ارومیه، آزاد اسلامی و پیام نور

چکیده

این مقاله به بررسی «صلوات؛ کیفیت و فضیلت آن در منابع اهل سنت» می‌پردازد. خداوند سبحان در آیه ۵۶ سوره احزاب به مؤمنان دستور می‌دهد که بر حضرت رسول (ص) صلوات و سلام فرستاده و تسلیم او باشند و پیش از آن هم اشاره می‌کند که خداوند و فرشتگان، به طور مستمر و مداوم بر رسول اکرم (ص) صلوات می‌فرستند. احادیث فراوانی از اهل سنت وجود دارد که به بیان کیفیت صلوات و فضیلت آن پرداخته‌اند؛ به گونه‌ای که فضایل صلوات کامل در این منابع روایی به وفور یافت می‌شود. این مقاله، درصدد بررسی خاستگاه قرآنی و روایی امر به صلوات بر نبی اسلام (ص) و اهل بیت گرامی‌اش (ع) است. همچنین در این مقاله کوشش می‌شود، فضیلت صلوات فرستادن در منابع حدیثی و روایی اهل سنت بیان گردد و نشان داده شود که فضیلت صلوات کامل بر منهج قرآنی و روایی متقنی استوار است.

کلیدواژه‌ها: صلوات، فضیلت و کیفیت، قرآن، احادیث اهل سنت.

بدون شك، قرآن کریم حجتی بر همه مسلمین است و اولین منبع اخذ احکام و قانونگذاری برای همگان به حساب می آید (زیدان ۱۴۳۰ق: ۱۵۲). سنت حضرت رسول (ص) بعد از قرآن کریم، دومین منبع قانون گذاری و استخراج احکام است و آن عبارت است از هر آنچه که از پیامبر اسلام (ص)، غیر از قرآن صادر می شود و شامل حدیث، عمل و تقریر است. در اسلام، تمامی مکاتب حدیثی، فقهی و کلامی فضیلت صلوات و سلام بر پیامبر اسلام (ص) و اهل بیتش را قبول دارند. هر چند که تفاوت های اندکی در این زمینه وجود دارد، اما در کلیت آن، اختلافی نیست (بن حماد العباد، بی تا: ۵-۷) و با استناد به نصوص قرآنی، حدیثی و روایی بزرگان که مصادیق فکری، قولی و عملی است، این امر تأیید می شود. این مقبولیت و اجماع امت بر درستی صلوات و فضیلت آن، برخاسته از آیات قرآنی و احادیث روایی تمامی فرق اسلامی است؛ زیرا چنان که گلدزیهر (۱۳۸۸: ۲۹) بیان می کند: «در اسلام، هر جریان فکری و اندیشه ای در پی آن است که هر طور شده، سندی برای حقانیت خود از اسلام اخذ کند.» این گونه اجماع تمامی فرق و مکاتب اسلام بر صحت و فضیلت صلوات کامل، یعنی صلوات بر پیامبر (ص) و اهل بیت (ع) می رساند که سند حقانیت آن در قرآن و سنت، صحیح آمده است (ابن حجر، ۱۹۹۷م: ۱۴۵ و سیوطی، ۱۴۰۴ق، ۲۱۷/۵).

عطف به موارد بالا، تاکنون آثار زیادی درباره صلوات، کیفیت و فضیلت آن از جانب محققان اسلامی از گذشته تاکنون به نگارش درآمده است که از آن جمله می توان به آثار زیر اشاره کرد:

۱. کتاب «فضل الصلاة على النبي صلى الله عليه و آله» از اسماعیل بن اسحاق قاضی (متوفی ۲۸۲ق) که به بررسی ۱۰۷ حدیث در این باب پرداخته است.

۲. کتاب «جلاء الأفهام في الصلاة والسلام على خير الأنام» از علامه ابن قیم جوزی؛

۳. کتاب «الصلوات و البشير في الصلاة على خير البشر» از فیروز آبادی، صاحب قاموس در لغت؛

۴. کتاب «القول البديع في الصلاة على الحبيب الشفيح» از شیخ سخاوی (متوفی ۹۰۲ق)

۵. کتاب «دلائل الخيرات» از شیخ جزولی (متوفی ۸۵۴ق)

۶. و اخيراً کتاب «فضیلت صلوات بر پیامبر اکرم (ص) و کیفیت آن» از شیخ عبدالمحسن بن حمد العباد

علاوه بر کتاب های مذکور، مقالات و کتب حدیثی و نیز تفاسیر مختلف اهل سنت ذیل آیه ۵۶ سوره احزاب به صورت تفصیلی به صلوات و وجوه آن پرداخته اند.

تمایز این مقاله با سایر پژوهش های انجام یافته این است که آثار به نگارش درآمده، به مقوله صلوات و وجوه آن به صورت کلی اشاره می کنند یا چه بسا پژوهش های انجام گرفته از منظر فقهی، قرآنی و روایی موضوع مذکور را بررسی کرده اند. همچنین گاهی آثار به نگارش درآمده از منظر فریقین (سنی و شیعه) موضوع صلوات، کیفیت و

وجوه آن را مورد مذاقه قرار داده است. اما هدف مقاله حاضر، فقط بررسی خاستگاه قرآنی و روایی صلوات و نیز فضیلت و کیفیت آن را در میان اهل سنت با تمرکز بر احادیث است و این که منهج درست قرآنی و روایی اهل سنت در این باب چیست. این مقاله، با رهیافتی توصیفی-تحلیلی و با بهره‌گیری از روش کتابخانه‌ای و اسنادی، درصدد پاسخگویی به پرسش‌های زیر است:

۱. خاستگاه قرآنی صلوات بر پیامبر(ص) چیست؟
۲. حدود و وجوه صلوات در احادیث اهل سنت چگونه است؟
۳. فضیلت صلوات بر پیامبر(ص) و اهل بیت(ع) چگونه است؟
۴. یک صلوات کامل بر اساس منابع اهل سنت کدام است؟

الف) مفهوم‌شناسی

معنی لغوی صلوات: بیشتر اهل لغت گفته‌اند: «صلوات» و «صلوات» که جمع آن است، به معنی دعا، تبریک و تمجید است: «صَلَّيْتُ عَلَيْهِ»؛ یعنی بر او دعا کردم و او را تزکیه نمودم. باز آمده است که صلوات، هر گاه به خدا نسبت داده شود، به معنی فرستادن رحمت است و هر گاه به فرشتگان و مؤمنان نسبت داده شود، به معنی طلب رحمت است (اصفهانی، ۱۴۱۲ق: ۴۹۱).

صلوات در اصطلاح مفسران و محدثان اسلامی: صلوات در اصطلاح اهل حدیث، این گونه بیان می‌شود: خداوند و فرشتگان او بر پیامبر درود می‌فرستند، ای کسانی که ایمان آورده‌اید! شما (نیز) بر او درود فرستید و به او سلام کنید سلامی همراه با تسلیم (آلوسی، ۱۴۱۵ق: ۲۵۲-۲۵۳). در بیان تفاوت بین «صلوا» و «سلموا» آمده است که «صلوا» امر به طلب رحمت و درود فرستادن بر پیامبر است، اما «سلموا» یا به معنی تسلیم در برابر فرمان‌های پیامبر گرامی(ص) است؛ چنان که آیه ۶۵ سوره نساء به آن اشاره می‌کند یا به معنی سلام فرستادن بر پیامبر(ص) است (مکارم شیرازی، ۱۳۷۸ش: ۴۱۷/۱۷).

ب) صلوات در قرآن کریم

در ذیل آیه ۳ سوره بقره و در مفردات، از حضرت رسول(ص) نقل شده است: «إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَى طَعَامٍ فَلْيَجِبْ وَإِنْ كَانَ صَائِمًا فَلْيَصِلْ» چون یکی از شما به طعامی دعوت شد، اجابت کند و اگر روزه‌دار باشد، از برای دعوت کننده دعا نماید. در قرآن مجید، صلوات گاهی به معنی دعا آمده است؛ مثل آیه ۱۰۳ سوره توبه: «خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ» از اموال‌شان زکات بگیر. تو آنها را بدان وسیله پاک و پاکیزه می‌کنی و وقت زکات گرفتن بر آنها دعا کن که دعای تو برای آنها آرامش است. همچنین در آیه ۹۹ این سوره آمده است: «وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرْبَاتٍ عِنْدَ اللَّهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ»

صلوات در این آیه به معنی دعاها؛ عطف است بر «ما يُنْفِقُ» یعنی انفاق خویش و دعا‌های رسول خدا و مایه تقرب به خدا است.

در آیه ۴۳ سوره احزاب آمده است: «هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا» که صلوة در این آیه، به معنی توجه و اهمیت است؛ یعنی خدا آن است که او و فرشتگانش به شما اهمیت می‌دهند و توجه می‌کنند. ذیل آیه روشن می‌شود که این توجه، همان رحمت خداست. در آیه ۱۵۷ سوره بقره نیز آمده است: «أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ...» بر این مبنا، ممکن است صلوات به معنی توجه و ترکیه و رحمت، به معنی نعمت باشد؛ یعنی برای صابران، از خدای شان توجه و ترکیه و نعمت هست. شاید هم برای ادامه نعمت باشد؛ یعنی برای آنها رحمت از پی رحمت است، مثل «رَأْفَةٌ وَرَحْمَةٌ» (حدید، ۲۷). در آیه ۴۱ سوره نور نیز آمده است: «كُلُّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ» که در اینجا، این رحمت شامل پرندگان نیز می‌شود و ظاهراً غرض، توجه و رو کردن به سوی خدا است.

در آیه ۵۶ سوره احزاب آمده است: «إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا» که در اینجا صلوات، وجهی اختصاصی تر به خود می‌گیرد؛ یعنی، خدا و فرشتگانش بر پیغمبر صلوات می‌فرستند و او را ثنا می‌گویند و تعظیمش می‌کنند، یا خدا بر او رحمت می‌کند و ملائکه دعا و استغفار. ای اهل ایمان، شما هم بر او صلوات بفرستید و از خدا رحمت بخواهید یا تسلیم او امر پیامبر باشید و بر او سلام کنید (قرشی، ۱۳۷۱: ۱۴۷/۴).

در جمع بندی مطالب فوق، می‌توان گفت صلوات، صلوات و مترادفات آن (سلموا) در قرآن، حدیث و روایات از منظر اهل تشیع و اهل سنت به چند معنی به کار رفته است: نخست، به معنی دعا؛ دوم، رحمت فرستادن و طلب رحمت؛ سوم، به معنی توجه؛ چهارم، ترکیه و نعمت؛ پنجم، فرستادن درود و طلب رحمت و تسلیم شدن در برابر او امر پیامبر (ص) (همان، ۱۴۸).

ج) صلوات در احادیث و کیفیت آن

وقتی به صحاح سته یا کتب شش گانه حدیثی اهل سنت نگاه می‌کنیم، خواهیم دید که روایات متعددی درباره صلوات و کیفیت و تأکید بر گفتن و فضیلت آن آمده است؛ گر چه این روایات با هم در شیوه بیان، اختلافاتی دارند (ابن حنبل، ۱۴۱۶: ج ۱۸، ح: ۱۱۴۳۳؛ بخاری، ۱۴۱۰: ح: ۴۱۵۶-۵۶۵۱-۵۶۵۰؛ مسلم، ۱۴۱۲: ج ۱، ح: ۶۵؛ نیشابوری، ۱۴۱۱: ج ۳، ۱۵۹ و ۱۶۰؛ بیهقی، ۱۳۴۴: ج ۱۴۶؛ ابن ماجه، ۱۴۱۸: ج ۲/۱۶۹ و ۱۷۰؛ نسائی، ۱۴۱۱: ج ۲، ح: ۱۲۱۷؛ مالک، ۱۴۲۵: ج ۲، ح: ۱۷۳؛ ۲۳۰؛ هیمتی، ۱۹۹۷: ج ۲، ص ۴۳۰؛ سیوطی، ۱۴۰۴: ج ۵، ص ۲۱۷). از جمله این احادیث، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. **مسند الإمام أحمد بن حنبل:** «عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذَا السَّلَامُ عَلَيْكَ قَدْ عَلِمْنَاهُ، فَكَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكَ، قَالَ: "فُؤَلُوا اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَآلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَآلِ إِبْرَاهِيمَ: از ابوسعید خدری نقل شده که: «گفتیم: ای رسول خدا! سلام بر تو را دانستیم. چگونه بر تو صلوات بفرستیم؟ فرمود: بگوئید خداوند! درود بفرست بر محمد، بندهات و رسولت؛ همان گونه که درود بر ابراهیم و آل ابراهیم فرستادی و برکت بفرست بر محمد و بر آل محمد، آن گونه که برکت فرستادی بر ابراهیم و آل ابراهیم.» (ابن حنبل، ۱۴۱۶، ج ۱۸، ح: ۱۱۴۳۳، ص ۲۴).

۲. **صحیح البخاری:** در صحیح بخاری، این روایت به سه شیوه آمده است: حدیث شماره ۴۱۵۶ و ۵۶۵۱ که هر دو راوی آن، ابوسعید خدری است و با الفاظی یکسان: «عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ: هَذَا التَّسْلِيمُ، فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ قَالَ: فُؤَلُوا اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ، وَرَسُولِكَ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَ عَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ. قَالَ أَبُو صَالِحٍ عَنِ اللَّيْثِ: عَلَى مُحَمَّدٍ وَ عَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ.»

در حدیث شماره ۵۶۶۰ نیز از روایت کعب بن عجره با الفاظی اضافی تر آمده است: «حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا الْحَكَمُ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي لَيْلَى، قَالَ: لَقِيتُ كَعْبُ بْنَ عَجْرَةَ، فَقَالَ: أَلَا أُهْدِي لَكَ هَدِيَّةً، إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ عَلَيْنَا، فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَدْ عَلِمْنَا كَيْفَ نُسَلِّمُ عَلَيْكَ، فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ قَالَ: فُؤَلُوا اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ عَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ عَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ» یعنی «از ابوسعید خدری در دو روایت و از کعب بن عجره در یک روایت آمده است که: به رسول خدا(ص) عرض کردند: سلام بر تو را دانسته‌ایم، اما صلوات بر تو چگونه باید باشد؟ حضرت فرمود: بگوئید «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ عَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ عَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ».

۳. **صحیح مسلم:** در «صحیح مسلم» از ابی مسعود انصاری، نقل شده است: «أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدِ الْأَنْصَارِيِّ (وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ هُوَ الَّذِي كَانَ أَرَى النَّدَاءَ بِالصَّلَاةِ) أَخْبَرَهُ عَنْ أَبِي مَسْعُودِ الْأَنْصَارِيِّ؛ قَالَ: أَتَانَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ فِي مَجْلِسِ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ. فَقَالَ لَهُ بَشِيرُ بْنُ سَعْدٍ: أَمَرْنَا اللَّهَ تَعَالَى أَنْ نُصَلِّيَ عَلَيْكَ. يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ قَالَ فَسَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. حَتَّى تَمَنَّيْنَا أَنَّهُ لَمْ يَسْأَلْهُ. ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فُؤَلُوا! اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ عَلَى آلِ مُحَمَّدٍ. كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ. وَ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ عَلَى آلِ مُحَمَّدٍ. كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ.» پیامبر(ص) نزد ما آمد و ما در مجلس سعد بن عباده بودیم. بشیر، فرزند سعد، عرض کرد: ای رسول خدا! خداوند به ما دستور داده بر تو صلوات بفرستیم، چگونه بر تو صلوات بفرستیم؟

پیامبر(ص) نخست، سکوت کرد، سپس فرمود: بگوئید «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَالَمِينَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ.» (مسلم، ۱۴۱۲، ج ۵، ح ۶۵ قدیم و چاپ جدید: ۴۰۵، ۴۰۶، ۴۰۷)

۴. **دیگر کتب حدیثی اهل سنت:** احادیث ذکر شده به طور مفصل در دیگر آثار حدیثی اهل سنت نیز آمده است. از آنجا که الفاظ همه این احادیث یکسان است، برای جلوگیری از تکرار فقط به نشانی آن‌ها اشاره خواهد شد؛ از جمله:

- سنن ابن ماجه، ج ۲: ۱۶۹ و ۱۷۰؛

- سنن النسائی، ج ۱: ۳۸۴؛

- الموطأ للإمام مالک، ج ۲: ۲۳۰، ح ۱۷۳.

- مسند دارمی، ج ۲: ۸۴۷ ح ۱۳۸۱.

- جامع البیان فی تفسیر القرآن، طبری، ج ۲۲: ۳۲، ذیل تفسیر سوره احزاب، آیه ۵۶.

در جمع‌بندی این بخش می‌توان این‌گونه بیان کرد که صلوات بر پیامبر(ص) و اهل بیت(ع) در تمامی کتب حدیثی اهل سنت و به طور غالب، صحاح سته آمده است که همگی صلوات بر پیامبر و اهل بیت را هم توأمان و لاینفک از هم می‌دانند و هم این‌که معتقدند صلوات ادا شده، باید کامل و تمام باشد و نباید آن را به صورت ناتمام ادا کرد: «لَا تُصَلُّوا عَلَى الصَّلَاةِ الْبُرَاءِ! فَقَالُوا: وَمَا الصَّلَاةُ الْبُرَاءُ؟ قَالَ: يَقُولُونَ: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَتُوسِكُونَ؛ بَلْ قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ: هِرْكَزْ صَلَوَاتِ نَاقِصٍ وَنَاتِمَاتِ بَرِ مَنْ نَفَرَسْتِيدَا! عَرَضَ كَرَدْنِدَا: صَلَوَاتِ نَاقِصٍ وَنَاتِمَاتِ چِيسْتِ؟ فَرَمُودَا: اَيْنَ كَهَ فِقْطَ بَگُوئِيدَا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ» بَلْ كَهَ بَگُوئِيدَا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ.» (ابن حجر، ۱۹۹۷م: ۱۴۴).

(د) فضیلت صلوات بر پیامبر(ص)

امر به صلوات بر پیامبر(ص) در آیه ۵۶ سوره احزاب، دلیلی بر وجوب و اجرای آن از جانب مؤمنان است. در میان مذاهب چهارگانه اهل سنت در باب وجوب یا سنت بودن صلوات، اختلاف اندکی دیده می‌شود، شافعی‌ها و حنبلی‌ها می‌گویند: صلوات بر پیامبر(ص) در تشهد دوم واجب است؛ در حالی که مالکی‌ها و حنفی‌ها آن را سنت می‌دانند (جزیری، ۱۴۲۴ق: ۱۳۹).

با بررسی منابع روایی و حدیثی اهل سنت به این مهم خواهیم رسید که صلوات فرستادن بر حضرت رسول(ص) و اهل بیت(ع)، باعث رسیدن به ثواب و مغفرت گناهان است (هندی، ۱۳۹۹ق، ۱/۴۳۶). این فضایل می‌تواند برای صلوات فرستادن بر پیامبر(ص) و اهل بیت(ع) برشمرد:

۱. **رسیدن به ثواب:** در صحیح مسلم آمده است: «عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ صَلَّى عَلَيَّ وَاحِدَةً، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ عَشْرًا: أَنْ كَسَّ كَسًا مِنْ بَرٍّ أَوْ دَرُودٍ مِنْ فَرَسْتَدٍ.» (مسلم، ۱۴۱۲، ج ۱، ص ۳۰۶ حدیث شماره ۷۰ و در چاپ جدید، ح ۴۰۸) همچنین در سنن نسائی آمده است: کسی از امت تو بر تو صلوات نمی فرستد، جز اینکه در مقابل ده بار بر او صلوات (رحمت و مغفرت) می فرستد و کسی به تو سلام نمی فرستد، جز اینکه ده بار بر او سلام می فرستد: لَا يُصَلِّي عَلَيْكَ أَحَدٌ مِنْ أُمَّتِكَ إِلَّا صَلَّى عَلَيْكَ عَشْرًا، وَلَا يُسَلِّمُ عَلَيْكَ أَحَدٌ مِنْ أُمَّتِكَ إِلَّا سَلَّمَ عَلَيْكَ عَشْرًا.» (نسائی، ۱۴۱۱، ج ۲، ح ۱۲۱۷، ص ۳۸۴ و ۳۸۵).

۲. **آموزش گناهان:** صلوات بر پیامبر (ص) موجب مغفرت و بخشایش گناهان است. از سهل بن سعد روایت است: رسول خدا (ص) در حالی که شادمان بود، فرمود: «جبرئیل به نزد آمد و گفت: ای محمد! هر کس بر تو یک بار درود فرستد، خداوند برای او ده حسنه می نویسد و ده گناه او را محو کرده و ده درجه بر درجات او می افزاید.» (هندی، ۴۳۶/۱) احمد بن نسائی نیز در جلد دوم سنن نسائی با ذکر حدیثی از حضرت رسول (ص)، صلوات فرستادن را باعث آموزش گناهان بیان می کند (نسائی، ۱۴۱۲، ج ۳، ح ۱۲۲۰).

۳. **ترفیع درجه:** نسائی در رجال ثقات ذکر می کند که صلوات فرستادن بر حضرت رسول (ص) و اهل بیتش، سبب ترفیع درجه است و فرد در مقابل هر صلوات، ده صلوات از جانب خدا دریافت می کند و هم ده گناهش پاک خواهد شد: «أَنَّ بَنَ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ صَلَّى عَلَيَّ وَاحِدَةً صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ عَشْرَ صَلَوَاتٍ، وَحُطَّتْ عَنْهُ عَشْرُ خَطِيئَاتٍ، وَرُفِعَتْ لَهُ عَشْرُ دَرَجَاتٍ.» (همان و هندی، ۴۳۶/۱)

نتیجه گیری

این تحقیق به منظور بررسی صلوات، کیفیت و فضیلت آن در منابع اهل سنت به انجام رسید. حاصل یافته‌های این پژوهش عبارتند از:

۱. خداوند برای فرمان صلوات به مردم، اول از صلوات خود و فرشتگان نام می برد: «إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ»
۲. صلوات خدا و فرشتگان دایمی است و مضارع آمدن فعل، دلیلی بر استمرار و دوام آن است: «يُصَلُّونَ».
۳. صلوات بر پیامبر، لازمه ایمان و از وظائف مؤمنان است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا».
۴. صلوات فرستادن زبانی، کافی نیست، تسلیم عملی نیز در برابر دستورات پیامبر، لازم است: «صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلَّمَ».
۵. رابطه مردم و رهبر در حکومت الهی، صلوات و سلام است (علاقه قلبی کافی نیست، اظهار علاقه لازم است): «صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلَّمَ».
۶. یک صلوات کامل، صلوات بر پیامبر (ص) و اهل بیت گرامی اش است: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ».
۷. فضیلت صلوات بر پیامبر (ص) و اهل بیت (ع) در احادیث اهل سنت به صراحت آمده است: «مَنْ صَلَّى عَلَيَّ»

وَاحِدَةً، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ عَشْرًا».

۸. طبق احادیث اهل سنت، هر یک صلوات بر پیامبر (ص) و اهل بیت (ع)، باعث آمرزش ده گناه است: «وَحُطَّتْ عَنْهُ عَشْرُ خَطِيئَاتٍ».

۹. طبق مذاهب فقهی شافعی و حنبلی، صلوات بر پیامبر (ص) و اهل بیت (ع)، واجب و در مذاهب حنبلی و حنفی، سنت است.

فهرست منابع

۱. آلوسی، سید محمود، روح المعانی، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۴۱۵ق.
۲. ابن حجر الهیتمی، أبی العباس أحمد بن محمد، الصواعق المحرقة علی أهل الرفض و الضلال و الزندقه، بیروت، مؤسسه الرساله، ۱۹۹۷م.
۳. ابن حنبل، احمد بن محمد، مسند الإمام أحمد بن حنبل، بیروت، دارالفکر العربی، ۱۴۱۶ ق.
۴. ابن ماجه، محمد بن یزید، سنن الحافظ أبی عبدالله محمد القزوينی ابن ماجه، لبنان، بیروت، دار الجیل، ۱۴۱۸ ق.
۵. بخاری، ابو عبدالله محمد بن اسماعیل، صحیح بخاری، بیروت، دارالمعرفه، ۱۹۰۴ م.
۶. بخاری، ابو عبدالله محمد بن اسماعیل، صحیح بخاری، تحقیق مصطفی ديب البغا، چاپ سوم، بیروت، دار ابن کثیر، ۱۹۸۷م.
۷. بخاری، ابو عبدالله محمد بن اسماعیل، صحیح بخاری، چاپ دوم، جمهوری مصر العربیه، وزاره الاوقاف، المجلس الاعلی للثئون الاسلامیه، ۱۴۱۰ ق.
۸. بن حماد العباد، عبدالمحسن، فضیلت صلوات بر پیامبر (ص)، ترجمه پدram اندایش، بی تا.
۹. جزیری، عبدالرحمن، الفقه علی المذاهب الأربعة، بیروت، دارالکتب العلمیه، ۱۴۲۲ش.
۱۰. زیدان، عبدالکریم، الوجیز فی اصول الفقه، تهران، چاپ دوم، انتشارات احسان، ۱۳۸۷ش.
۱۱. سیوطی، جلال الدین، الدر المنثور فی تفسیر المأثور، قم، کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، ۱۴۰۴ق.
۱۲. طبری، ابو جعفر محمد بن جریر، جامع البیان فی تفسیر القرآن، بیروت، دار المعرفه، ۱۴۱۲ق.
۱۳. قرشی بنابی، علی اکبر، قاموس قرآن، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۱ش.
۱۴. گلدزیهر، ایگناس، گرایش های تفسیری در میان مسلمانان، ترجمه سیدناصر طباطبایی، تهران، ققنوس، ۱۳۸۸ش.
۱۵. مالک بن انس، موطأ الإمام مالک، ابوظبی، مؤسسه زاید بن سلطان آل نهیان للأعمال الخیریه و الإنسانیه، ۱۴۲۵ق.

١٦. مسلم بن حجاج، صحيح مسلم، مصر، قاهره، دار الحديث، ١٤١٢ق.
١٧. مكارم شيرازى، ناصر، تفسير نمونه، قم، دارالكتب الإسلاميه، ١٣٧٨ش.
١٨. نسائى، احمد بن على، المجتبى من السنن (المشهور بسنن النسائى)، اردن، بيت الأفكار الدوليه، ١٤١٢ق.
١٩. نيسابورى، المستدرک على الصحيحين، بيروت، دار الكتب العلميه، ١٤١١ق.
٢٠. هندى، تقى الدين، كنز العمال، بيروت، دارالجيل، ١٣٩٩ق.